

Kriza religijskog identiteta Bošnjaka u Njemačkoj (esej)

Bilal Hodžić

Ulm, Njemačka

Sažetak

Kriza religijskog identiteta se može javiti ne samo u dijaspori koja je odvojena od svoje matice nego čak i u samoj matici. Ta kriza zbog nedostatka vjerskih i kulturnih veza se češće javlja u dijaspori gdje pod uticajem dominirajuće kulture dolazi do integracije, asimilacije a ponekad kako bi se očuvao vjerski identitet i do izolacije. Ovaj rad se bavi temom religijskog identiteta Bošnjaka u Njemačkoj, prvom, drugom i trećom generacijom koji nam govori o njihovom odnosu spram vjere kao i načinu očuvanja vlastitog identiteta.

Ključne riječi: kriza, identitet, religija, Bošnjaci, Njemačka, integracija, asimilacija, izolacija, religijski identitet, dijaspora.

Uvod

Potruga za identitetom je ustvari potraga za svojim “ja”, za svojim mjestom u realnoj egzistenciji, za smislom svog postojanja, za pripadnosti svojoj zajednici, za svojom ulogom u društvu i potraga za onim elementima koji čovjeka u njegovim svojstvima čine različitim

od drugih. Kriza je riječ koju svakodnevno možemo čuti putem televizije, radija, interneta, štampe i drugih medija. O krizi govore političari, predsjednici, radnici, zemljoradnici, vjerska lica, službenici i dr. Tako imamo političku krizu, moralnu, krizu vjere, identiteta, itd. U svom eseju namjeravam da obradim krizu religijskog identiteta Bošnjaka u Njemačkoj. Moj esej je specifičan po tome što se ograničava na istraživanje jednog naroda koji baštini islam u svojim srcima živeći kao manjina u pretežnom kršćanskom miljeu. Ova tema je veoma bliska procesu integracije i asimilacije sa kojom se Bošnjaci svakodnevno susreću. O ovoj temi koliko je meni poznato nije pisano kao zasebnom eseju. Oni koji su pisali kao npr., Dervišević Alaga ili Balić Smail su se doticali ove teme, ali je nisu dovoljno obradili. Stoga smatram da će ovaj moj rad biti interesantan i značajan za sve Bošnjake koji žive ne samo u Njemačkoj nego i u ostalom dijelu dijaspore. U svom radu ću koristiti izvore na njemačkom i bosanskom jeziku kao i određene internet stranice.

Bošnjaci se nalaze u dijaspori tj., van matične zemlje još od doba povlačenja Turske iz Bosne i Hercegovine da bi se dolaskom Austro-Ugarske iseljavanje Bošnjaka ka istoku nastavilo, a poslije Drugog svjetskog rata se Bošnjaci iseljavaju ka Americi, Australiji a ponajviše ka Zapadnoj Evropi Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj.

Dolaskom u novu sredinu Bošnjaci su sa sobom ponijeli i svoju vjeru, tradiciju, kulturu koji su sačinjavali njihov identitet. U novom društvu su vladala drugačija mjerila nego u zemlji matici. Mnogi su imali namjeru samo jedno kraće vrijeme proboraviti na zapadu a zatim se vratiti. Ova generacija se suočila sa krizom religijskog identiteta što ću ako Bog da u nastavku svog eseja da pojasnim. Druga generacija tj., oni koji su dolazili kao izbjeglice u toku rata u BiH je imala slično iskustvo doživjevši mogli bi reći kulturni šok. Dok treća generacija, a to su oni koji su rođeni u Njemačkoj tek moraju da pronađu svoj identitet i da budu svjesni svog bitisanja u Njemačkoj.

Islam i muslimani u Njemačkoj

Prema najnovijim istraživanjima iz 2009. godine u Njemačkoj živi i radi između 3,8 i 4,3 miliona muslimana, čime čine 5% od ukupnog broja stanovnika ove zemlje. Prema tim istraživanjima 45% od ukupnog broja muslimana imaju njemačko državljanstvo, ili oko 1,9 miliona, dok njih 55% imaju državljanstvo država iz kojih su došli. Od ukupnog broja

muslimana njih 98% žive u Zapadnoj Njemačkoj, a svega 2% u bivšoj Istočnoj Njemačkoj. Oko dvije trećine muslimana u Njemačkoj žive u predjelima sjeverno od Rajne. Od ukupnog broja muslimana u Njemačkoj njih 86% su religiozni dok je njih 13,6% slabi ili nikakvi vjernici, a 0,4% su nevjernici. S druge strane vladine institucije su 2007. godine istražile muslimansku populaciju u Njemačkoj i utvrdile da u ovoj zemlji živi i radi 3,4 miliona muslimana ili 4,1% od 82 miliona stanovnika. I prema tim istraživanjima islam je po broju pristalica druga religija u Njemačkoj, odmah poslije kršćanstva, u kojoj većinu čine katolici i evangelici. Više od polovice muslimana su turskog etničkog porijekla ili 1,8 miliona. Odmah poslije njih su muslimani s prostora bivše Jugoslavije 160.000, Marokanci 70.000, Iranaca 60.000 i Afgana 55.000. Za njemačke muslimane treba istaći da su 90% nearapskog porijekla, što je rijetkost u odnosu na druge evropske zemlje. U glavnom njemačkom gradu Berlinu živi i radi 220.000 muslimana. Od ukupnog broja muslimana u Njemačkoj pretpostavlja se da su njih oko 40.000 etnički Nijemci, tj. preobraćenici na islam. Interes Nijemaca za islam je veliki. Tako npr., prošle 2008. godine na islam je prešlo oko 4000 Nijemaca i Njemica. Od ukupnog broja Nijemaca - muslimana većina su žene koje su se udale za muslimane. Oko 2,5 miliona muslimana su sunnije, 500.000 su alevije i to većinom iz Turske, 200.000 su šiije porijeklom iz Libanona, dok nekoliko desetina su sufije i ismailije.¹

U Njemačkoj postoji 147 mesdžida s minaretom i oko 2500 mesdžida bez minareta adaptiranih uglavnom iz tvorničkih hala i skladišta. U Njemačkoj nema vjeronauka u državnim školama. Muslimani su prinuđeni u mesdžidskim prostorijama organizirati vjeronauku, koji su uglavnom neadekvatni i neprimjereni za tako važnu aktivnost. Vjeronauka i islamsko obrazovanje predstavlja jedan od najvećih problema njemačkih muslimana. Situacija nije puno bolja ni kod Bošnjaka. Samo nekoliko desetina islamskih centara raspolaže sa primjerenim prostorima za vjeronauku i islamsko obrazovanje. Vjeronauka se održava samo vikendima. Muslimanske zajednice prinuđene su imamske, hatibske i muallimske kadrove dovesti iz zemalja porijekla. Vrlo mali broj turskih imama u Njemačkoj govori njemački jezik i poznaje njeno društvo i kulturu, za razliku od Bošnjačkih imama koji pokazuju visok stepen inte-

¹ <http://www.sueddeutsche.de/politik/studie-ueber-muslimen-in-deutschland-glaeu-big-und-integriert>. 08. 06. 2011.

griranosti. U Njemačkoj postoji oko 400 različitih islamskih institucija i organizacija, ali vrlo je malo njih uvezano u krovne islamske institucije i organizacije. Islam u ovoj zemlji uglavnom se organizira na nacionalnoj i etničkoj razini. To uglavnom usporava zakonsko priznanje naše vjere u ovoj zemlji. Njemački muslimani imaju niz teškoća i izazova koje trebaju riješiti da bi organizaciju svoje vjere uspostavili na evropskoj razini. Prije svega njemačke vlasti i institucije onemogućavaju muslimanima organizaciju svoje vjere. Brojne su teškoće i prepreke s kojima se susreću, a najveća je ona što su njemačke vlasti pooštrile kontrolu nad muslimanima i njihovim institucijama, pa tako i u Islamskoj zajednici. Nije rijetkost da su njemačke špijunske službe infiltrirane u muslimanske institucije. Intenzitet praćenja aktivnosti u vjerskim prostorima pojačan je nakon 2001. godine jer se smatra da su glavni teroristi u napadu na Njujork (New York) i Vašington (Washington) došli iz njemačkog grada Hamburga. I mnoštvo različitih islamskih ustanova i organizacija predstavlja veliki problem. Ne postoji krovna islamska organizacija, kao ni vjerska i duhovna hijerarhija. Islamska ulema je pod snažnim utjecajem laičkih odbora koji praktički vladaju tim zajednicama, u kojima su mahom laici, bez značajnog islamskog obrazovanja. Nužnost je objediniti islamske odgojne i obrazovne programe kako bi odgojili muslimanke i muslimane novog doba.

Dolazak Bošnjaka u Njemačku

Početak sedamdesetih godina sa olakšavanjem putovanja u inostranstvo veliki broj Bošnjaka uglavnom vođeni ekonomskim razlozima napuštaju svoju matičnu zemlju Bosnu i Hercegovinu i nastanjuju se privremeno u zemljama zapadne Evrope kao što su Austrija, Švicarska ili Njemačka.

Našavši se u novoj društvenoj, kulturnoj, vjerskoj kao i jezičkoj okolini Bošnjaci su morali da odgovore izazovima novog društva te da se u njega integrišu što je pripadnicima tzv. "Gastarbeiters" tj. prve generacije bilo veoma teško, jer su mnogi živjeli u novom društvu, ali se nisu smatrali dijelom tog društva. Kao što reče Tariq Ramadan: "Cilj im je da budu "kod kuće", u Evropi, ali kod kuće."²

² *Novi muallim*, br. 10, (18. rebiul-ahir 1423./29. juni 2002), str. 8.

Nedosanjani san o konačnom povratku je stalno bio u mislima prve generacije koja je imala jedini cilj da se materijalno situira te da se za par godina vrati svojoj rodnoj grudi. Zbog tog razloga prva generacija je više živjela u izolaciji okrenuta svim svojim bićem ka domovini uz mali procenat integriranosti u postojeće društvo.

Odvojeni od svoje matice, živeći u tuđini u stranom kulturnom, religijskom i društvenom okruženju Bošnjaci su se suočili sa krizom religijskog identiteta. Kada se na sve ovo nadoveže nedostatak vjerskih institucija u prvo vrijeme onda shvatamo dubinu krize s kojom su bili suočeni Bošnjaci u Njemačkoj. Pored gubljenja religijskog identiteta, Bošnjaci su se suočili i sa drugim problemom a to je politički i društveni identitet. Integrisati se u postojeće društvo, izolovati se ili se asimilirati, su bila pitanja o kojima Bošnjaci nisu previše razmišljali, ali su se sama od sebe postavljala.

Prisustvo Bošnjaka u Njemačkoj je posljedica nekoliko faktora:

- a. ekonomski faktor, odnosno potraga za poslom.
- b. politički faktor, odnosno azilanti i izbjeglice.
- c. socijalni faktor, odnosno doseljavanje radi spajanja porodica.
- d. obrazovni faktor, dolasci istraživača i studenata.

Što se tiče vremenskog ograničenja, Bošnjake u Njemačkoj bi mogli podijeliti na tri različite generacije.

Prva je generacija takozvanih “Gastarbeitera” ili privremenih radnika koji su kasnih šezdesetih počeli dolaziti u SR Njemačku. Namjera im je bila da ostanu jedno kraće vrijeme i da se vrate u domovinu.

Druga generacija su oni koji su usljed ratnih dejstava došli u Njemačku i koji nisu imali namjeru ostati u Njemačkoj, ali su mnogi pod sticajem okolnosti ipak u njoj ostali.

I treća generacija su oni koji su rođeni u Njemačkoj.

Što se tiče prve i druge generacije one su duboko vezane za svoju domovinu u kojoj su rođeni, odrasli i školovali se. Samopoimanje političkog i nacionalnog identiteta kod ove dvije grupacije nikada nije dovođeno u pitanje, ali bi mogli konstatirati da je religijski identitet bio kod ove grupe u krizi. Treća generacija onih koji su rođeni u Njemačkoj, koja nosi njemačko državljanstvo i koja daleko bolje govori njemački jezik od bosanskog, koja nije odrastala u muslimanskoj sredini, koja je pod jakim utjecajem njemačke kulture, ova generacija doživljava krizu vlastitog identiteta, počevši od nacionalnog, društvenog pa i religijskog.

U narednim pasusima ću objasniti o kakvim vidovima kriza se radi.

Identitet Bošnjaka

Prije nego obradim temu mog istraživanja nužno je konstatirati šta je ustvari identitet Bošnjaka, i šta je to što ih čini različitim od drugih.

Istraživati identitet jedne nacije ili istraživati identitet jedne vjerske skupine je u svakom slučaju izuzetno osjetljivo, a sa naučno-istraživačkog aspekta veoma zahtjevno. Da bi barem donekle shvatili i pokušali ući u suštinu zadane teme, potrebno je istražiti šta ustvari sa jezičko-etimološkog polazišta znači riječ identitet. Mnogo je definicija riječi identitet, a uglavnom kako se navodi u rječniku stranih riječi riječ identitet se prevodi sa riječima: istovjetnost, podudaranje ili potpuna jednakost. Identitet je ustvari ustanoviti porijeklo, korijene, rodoslov tj. “ustanoviti nečiji identitet” – ustanoviti da li je neko zaista osoba o kojoj se radi.³

Kada govorimo o identitetu Bošnjaka moramo imati na umu šta je to što razlikuje jednog Bošnjaka od ostalih. Ono po čemu se Bošnjaci u Njemačkoj izdvajaju jeste prije svega porijeklo, vjera, jezik, kultura i tradicija.

Muslimani – Bošnjaci (danas se ova dva termina u Bosni i Hercegovini poistovjećuju) su južnoslavenski narod, koji uglavnom živi u Bosni i Hercegovini, Sandžaku, manjim dijelom na Kosovu i Makedoniji. Vode porijeklo od srednjovjekovnih Slavena koji su nastanjivali tadašnju Bosnu, a nazivali su se Bošnjanima. Dolaskom Osmanlijske imperije masovno su prihvatili islam. Bošnjaci govore bosanskim jezikom, te se služe latinicom i ćirilicom. Većinu Bošnjaka čine muslimani, dok je manji broj agnostika i ateista. Kao nacija pripadaju kako evropskom tako i islamskom civilizacijskom naslijeđu.

“Bošnjaci su svoje ime izveli iz imena Bosna. Naziv Bosna je slavenizirani oblik ilirskog naziva u antičkim dokumentima poznat kao: Bathinus i Basan. U oba slučaja naziv se odnosi na rijeku Bosnu, Bathinus flumen”.⁴

³ Klaić, Bratoljub, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod, Zagreb, 1989, str. 565.

⁴ <http://bs.wikipedia.org/wiki/Bosnjaci>. 05. 06. 2011.

Kriza religijskog identiteta kod prve i druge generacije

Napomenuo sam da prva i druga generacija predstavljaju one koji su prije svega rođeni i odrasli u Bosni i Hercegovini i koji i dan danas Bosnu doživljavaju kao svoju prvu i jedinu domovinu. I jedna i druga skupina se suočila sa novim okolnostima koje su bile različite od onih u kojima su oni odrastali. Prva generacija je kao što sam u uvodu spomenuo imala predstavu da će samo privremeno boraviti u Njemačkoj tako da nije osjećala potrebu da se organizira ni u političkom, ni u društvenom niti u vjerskom smislu. Upravo nedostatak vjerskih udruženja (džemata), vjerskih lica (imama) i islamske sredine je prouzrokovalo krizu religijskog identiteta. Ako uzmemo u obzir da je ispoljavanje vjere i njeno prakticiranje odraz religijskog identiteta onda možemo slobodno reći da je samo mali broj od ove prve generacije obavljao namaz, postio i čuvao se harama kao što je konzumiranje alkohola.

Oni su bili svjesni da su muslimani, ali zbog boravka u kršćanskom okruženju gdje vjera nije igrala veliku ulogu u praktičnom životu i oni sami su prestali da joj posvećuju onu pažnju koju su joj posvećivali u domovini. Slažem se sa konstatacijom Tariqa Ramadana: "Evropski musliman bez islama." To je upravo bila kriza religijskog identiteta sa kojom su se suočili.

Ova grupacija nije težila da se prilagodi zapadnom načinu životu, prije bi mogli reći da je površno poznavanje i često tradicionalno ispoljavanje vjere i vjerskih propisa doprinijelo njihovoj izgubljenosti. Tek sa buđenjem nacionalne svijesti dolazi i do buđenja vjerskog zanosa koji je svoju kulminaciju doživljavao između 1992 i 1995. godine. Tada Bošnjaci postaju svjesni svog političkog identiteta, a time i religijskog. Dolazi do buđenja, do osnivanja džemata, dovođenja imama, organiziranja mektebske nastave, izdavanja vjerske literature i dr. Neki su usljed vrtloga rata uspjeli da povrate svoj zaboravljeni ili bolje rečeno zapostavljeni religijski identitet te su postali ključne osobe za osnivanje i vođenje džemata širom Njemačke.

Druga generacija koja je usljed rata i ratnih dešavanja svoj privremeni smještaj našla u Njemačkoj je također doživjela kulturni, tradicijski i vjerski šok. Međutim, za razliku od prve generacije među ovim izbjeglicama je bilo dosta obrazovanih i visokoobrazovanih osoba pa čak i vjerskih službenika koji će odigrati veliku ulogu u formiranju džemata i vraćanju Bošnjaka ka svom identitetu.

Došavši u novu sredinu i oni su bili suočeni sa problemom identiteta možda čak i više od prve generacije, jer njihov status nije bio riješen kao ni ostanak u Njemačkoj. Kao što sam već naveo, doba dolaska druge generacije je bilo doba vjerskog buđenja mada su mnoge islamske zajednice bile tek u povoju, ali će ipak odigrati veoma bitnu ulogu u procesu integracije i očuvanja vlastitog identiteta.

“Prvi džemat na području SR Njemačke osnovan je u Aachenu, 1978. godine. Nakon toga, uglavnom bez koordiniranih inicijativa iz tadašnjih organa Islamske zajednice u bivšoj Jugoslaviji, nastaju i džemati u drugim gradovima Njemačke. U periodu pred agresiju na našu domovinu Bosnu i Hercegovinu, Bošnjaci i jednim dijelom Albanci su raspolagali sa nekih 20 džemata na području SR Njemačke. Agresijom na Bosnu i Hercegovinu, buđenjem vjerske svijesti, dolaskom većeg broja prognanih iz Bosne i Hercegovine, te uvjetovano i nizom drugih faktora, broj džemata se u periodu od 1992. god. ubrzano povećava. Tako u januaru 1994. god. broj džemata Bošnjaka na području SR Njemačke dostiže cifru od nekih 50 džemata. U tom periodu, tačnije 10. januara 1994. na području SR Njemačke boravi tadašnji naibu-reis dr. Mustafa-ef. Cerić i na sastanku imama sa područja SR Njemačke na dužnost Glavnog imama imenuje Mustafu-ef. Klancu. U Njemačkoj danas ima 61 džemat, od toga 49 je sa stalnim angažmanom i dekretiranim imamima, a 12 su tzv. “vikend-džemati” što znači da nemaju stalnog već honorarnog imama u vrijeme vikenda.”⁵

Alaga Dervišević tvrdi:

“Kako u zemlji tako i u dijaspori se pokazala ispravnim već izrečena konstatacija: Da je u prošlosti, posebno u zadnjih 120 godina, Islamska zajednica bila i ostala najznačajnija bošnjačka, ne samo vjerska, već nacionalna, kulturna, a djelomično i obrazovno-vaspitna institucija. Kao takva ona se posebno uspjela profilirati i nametnuti kao prvi i najvažniji organizacioni i institucionalni oblik organiziranja među Bošnjacima u dijaspori.”⁶

I doista, naši džemati kao i druga bosanska kulturna udruženja su postali jedina uporišta u kojima se čuva i njeguje naš identitet. U

⁵ <http://www.igbd.eu/> 08. 06. 2011.

⁶ Dervišević, Alaga, *Bošnjaci u dijaspori*, Sarajevo, 2006, str. 468.

našim džematima to se čini putem održavanja hutbi, predavanja i drugih prigodnih programa na bosanskom jeziku. Zatim putem raznih kulturnih događanja kao što je obilježavanje Dana nezavisnosti Bosne i Hercegovine, promocija književnih djela naših književnika itd.

Kontakti naših vjerskih i političkih predstavnika iz matice uveliko doprinose jačanju našeg identiteta i sprečavaju proces asimilacije.

Primjetno je da ona djeca koja redovno pohađaju mektebsku nastavu imaju bolje razvijene mehanizme odbrane od asimilacije, a zaslugu za to imaju u najvećoj mjeri roditelji, zatim vjera i njeno prakticiranje i vezivanje za matičnu islamsku zajednicu.

Interesantno je da stepen religioznosti kod prve generacije je najjače izražen i da ta tendencija iz generacije u generaciju opada.

Dr. Senad Agić kaže:

“Generacije useljenika su odgajane pod utjecajem znatno drugačije kulture, često otkrivajući da je kultura zemlje u koju su se uselili strana njihovim pogledima na svijet. Kao rezultat toga oni počinju preispitivati i cijeniti svoju maternju kulturu čiji je nukleus često bila religija. Useljenička generacija pridržavala se znatno više religije, barem u oblasti vjerovanja i prakse, od onih koji su ostali u zemlji porijekla. Druga generacija razvija nove poglede i prema kulturi svojih roditelja i prema kulturi u kojoj su odrasli. Treća generacija, znatno udaljenija od prve nego druga generacija, vremenom i kroz kulturno iskustvo je još više udaljena od tradicije i religije.”⁷

Prva generacija naših ljudi je već u penziji ili pred sami odlazak u penziju. Druga su oni koji su ovdje ostali i koji su se dobrim dijelom integrirali u postojeće društvo i djelomično sačuvali religijski identitet. Dok je treća generacija pred velikim izazovom i kod koje je stepen krize religioznosti najjače izražen.

Kriza religijskog identiteta kod treće generacije

Treća generacija su uglavnom mladi ljudi koji tragaju za svojim identitetom bilo to religijskim, kulturnim ili političkim. Proučavajući bilo koju dijasporu možemo uočiti mnogo dodirnih tačaka.

⁷ Agić, Senad, *Imigracija i asimilacija-Iskustvo bosanskih muslimana u Chicagu*, 2005, Sarajevo, str. 87.

Tako npr. Hrvati govore o svojoj dijaspori sljedeće:

“Što međutim jednom mladom Hrvat, jednoj mladoj Hrvatici znači Hrvatska, domovina njihovih roditelja, ako ga s tom zemljom vežu samo uspomene ranoga djetinjstva ili možda samo povremeni godišnji odmori? Što jednom mladom Hrvat koji živi u Njemačkoj znači njegova hrvatska nacionalnost i hrvatsko državljanstvo, čemu njegovi roditelji pridaju tako veliku važnost? Je li uopće zamislivo da njemu hrvatska nacionalna povijest znači isto što i njegovim roditeljima? Ima li takvo mlado biće, koje pripada generaciji u Njemačkoj stasalih stranaca, isti pristup kulturi svojega hrvatskog naroda kao i generacija njegovih roditelja, kada je izložen njemačkoj školskoj obavezi po njemačkim zakonima u njemačkim školama i po njemačkim nastavnim planovima...”⁸

Naime identičnu situaciju nalazimo i kod Bošnjaka treće generacije koji su veoma malo vezani za Bosnu i Hercegovinu čime se gubi njihov nacionalni identitet a samim time dolazi u pitanje i religijski identitet. Naša omladina je mogli bismo reći između popa i džihada, savremenosti i tradicije, modernosti i klasičnosti.

Na jednoj strani imamo one koji nemaju nikakve veze sa religijom, koji su izgubili orijentir, koji od islama imaju samo imena. Na drugoj strani imamo one koji su svoj identitet pronašli u modernoj prezentaciji islama ili takozvanom pop islamu.

Po mom mišljenju ova grupa je na dobrom putu jer se drži sredine i pokušava da živi u Evropi u Njemačkoj ne zaboravljajući svoje korijene, vjeru i tradiciju.

Predstavnici ove kategorije su Amr Khalid, Tariq Ramadan, Sami Yusuf, hafiz Sulejman Bugari kao i Pier Vogel.

Ovaj takozvani pop islam pokret kako kaže Julia Gerlach: “...nastoji da pomogne islamskoj omladini da izađe iz krize identiteta. On daje odgovore na ono što je tačno ili netačno u ovom zbunjujućem svijetu.”⁹

Treća kategorija obuhvata one koji misle da su oponašajući život posljednjeg Allahovog Poslanika i njegovih drugova pronašli svoj identitet.

⁸ Žarić, M., “Problemi identiteta hrvatske mladeži u Njemačkoj”, *Revija socijalne politike*, (god. II), br. 2, 1995, Zagreb, str. 131–136.

⁹ Gerlach, Julia, *Zwischen Pop und Dschihad*, 2006, str. 16.

Tariq Ramadan kaže za ovu omladinu:

“Oni ne referiraju na posebne tradicije svojih zemalja porijekla, nego umjesto toga na način života Božijeg Poslanika i njegovih drugova: oni mijenjaju način nošnje, nose turbane i galabije, redovno idu u džamije i izbjegavaju kontakte sa vanjskim svijetom i nemuslimanima.”¹⁰

Konkretni primjeri krize religijskog identiteta

a. Ime kao znak identiteta

“Ime je bitni dio osobnosti njegovog nositelja. Onaj ko nema imena taj ne postoji. Ime, koje roditelji daju svome djetetu, izražava nešto od očekivanja koje oni polažu u svoje dijete. Naime, kada se dijete rodi dobije ime kao znak identiteta (naravno, i pripadnosti). Ime je znak da je novorođenče postalo osoba, član skupine. Ime može biti osobno i kolektivno (ime naroda, religije, konfesije). Pitanje imena uvijek se postavlja pred skupinu kad stiče svoju samosvijest. Nije neuobičajeno da skupina traga za odgovorom na pitanje tko su oni i da pri tom traga i za svojim novim imenom. U tom traganju događa se i promjena imena.”¹¹

Danas se na području Njemačke možemo susresti sa raznim imenima mada prateći makar one koji dolaze na mektebsku nastavu uočavamo jedan blagi zaokret od čisto tradicionalnih imena kao što su Mujo, Meho, Suljo i sl., ka modernijim imenima koja iako imaju svoj korijen u arapskom, turskom ili perzijskom jeziku su veoma rijetka kako u Bosni tako i u Njemačkoj kao npr. Hanan, Aylin, Jamal i dr.

Putem imena se može odrediti identitet. Stoga oni koji su u dilemi ili neodređeni daju svojoj djeci dvostruka imena kao npr. Leon Esed i sl.

b. Odjeća kao znak identiteta

“Način na koji se netko oblači, stanuje ili hrani može biti odlika skupnog identiteta. Odjeća treba izraziti i razlikovanje, identitet spolova, pa je ženi zabranjeno da se oblači u mušku, a muškarcu u žensku odjeću.

¹⁰ *Novi muallim*, br. 10, 18. rebiul-ahir 1423./29. juni, 2002, str. 9.

¹¹ <http://www.ibn-sina.net/bs/component/content/article/96-potruga-za-identitetom.html>, 08. 06. 2011.

Allah je i za Adema i za svakog sljedbenika i sljedbenicu islama odredio način oblačenja.”¹²

Ako pogledamo danas način oblačenja Bošnjaka u Njemačkoj vidjet ćemo da se oni ni po čemu ne razlikuju od Nijemaca bilo da se radi o muškarcima ili ženama. Ako kažemo da je marama znak koji govori o identitetu određene osobe onda možemo konstatirati da je veliki broj Bošnjakinja u krizi religijskog identiteta. S jedne strane stoji propis kao stroga obaveza, a sa druge strane društvo koje često ne gleda blagonaklono na one koje se oblače po propisima islama.

U doba Turaka propisi su određivali način odijevanja za pripadnike islama (zelena, žuta, bijela i crvena boja) i kršćane (ljubičasta, modra i crna boja, šešir i crne cipele).

Fes je nekada bio simbol pripadnosti bošnjaštvu i islamu, šešir hrvatstvu i katolicizmu, šajkača srpstvu i pravoslavlju. Međutim danas odjeća nas Bošnjake ne čini ni u kom smislu posebnim, jer način nošnje koju mi prakticiramo već više od 100 godina je ustvari došao sa Austro-Ugarskom tako da naša nošnja danas ne govori o našem religijskom identitetu. Osim ako izuzmemo rijetke pojedince koji puštaju brade, potkraćuju nogavice i nose izuzetno široke hlače kako bi se razlikovali od ostalih.

c. Pozdrav kao znak identiteta

“Pozdrav je znak pripadnosti nekoj skupini. Židovi se pozdravljaju sa “Šalom!” - “Mir!”. U Talmudu nalazimo pozdrav “Mir s vama!”. U Novom zavjetu “Mir vama!” (Iv 20,9). Katolici se međusobno pozdravljaju s “Hvaljen Isus i Marija!”. Tradicionalni franjevački pozdrav je “Mir i dobro!”. Pripadnici islama pozdravljaju se s “Es-selamu alejkum!” - “Neka je mir s vama!”¹³

Zasigurno je da nas naš univerzalni pozdrav čini posebnim i da nas određuje u našem religijskom identitetu. Oni koji su manje religiozni sve češće ustupaju mjesta neislamskim pozdravima stideći se islamskih. To se najbolje može vidjeti kod djece gdje neka znaju i sama nazvati i odvratiti selam dok druga čak i imama pozdravljaju sa njemačkim pozdravima.

¹² Isti izvor.

¹³ Isti izvor.

Ova tendencija korištenja neislamskih pozdrava možda najbolje oslikava krizu religijskog identiteta kod mladih. Nazivanje selama jedne skupine muslimanske omladine drugoj skupini bi moglo da se protumači kao zaostalo i nemoderno. Mlade osobe su u sukobu sa samim sobom i trebat će vremena dok ne shvate vrijednost islama kao i svog islamskog identiteta.

d. Običaj kao znak identiteta.

“Običaj spada u kolektivnu i narodnu svijest. To je ustaljen, dugotrajan način ponašanja koji se za članove skupine smatra obaveznim. Narod kaže: ‚Sve daj, običaja ne daj‘ ili ‚Bolje je da nestane selo, nego običaj.‘”¹⁴

Neki običaji mogu biti karakteristični za pripadnike date nacije ili konfesije i time imaju značenje na prostorima gdje žive pripadnici tih nacionalnih ili konfesionalnih jedinica. Imajući u vidu da živeći u Njemačkoj u sasvim drugom društvenom okruženju gdje vladaju drugi običaji i tradicija, Bošnjaci malo po malo zaboravljaju na svoje običaje koji su pak usko vezani sa vjerom.

Tako npr. običaj klanja kurbana je veoma rijedak. Dijeljenje kurbanskog mesa takođe. Običaji prilikom sklapanja braka. Čak i sama vjenčanja se sve češće sprovode samo u općini pred matičarom, ali ne i u džamiji pred imamom. Ovo nam govori o krizi identiteta. One osobe koje su se odredile i koje znaju kamo pripadaju prvo sklapaju brak pred imamom pa tek onda u općini.

Naši običaji polahko zamiru a sa njima i jedna velika odrednica našeg identiteta. Upitno je koliko će generacije koje dolaze moći da sačuvaju tradiciju i običaje koje im u nasljeđe ostavljaju njihovi roditelji.

Zaključak

U traganju za svojim identitetom se traži odgovor na pitanje “Ko sam ja”, a jedan od načina određivanja vlastitog identiteta se odvija zasigurno i putem religijskog identiteta. U tom smislu je i korištenje tespiha, zastavica, beretki, turbana i sl., što predstavlja u stvari jedan od načina da se iskaže svoj identitet.

¹⁴ Isti izvor.

Kroz svoj rad sam došao do zaključka da i pored mnoštva vanjskih znakova koji upućuju na religijski identitet i pored prisutnosti religije u medijima, televiziji, radiju i internetu da je to samo privid istinske religioznosti, jer istinska religioznost se pokazuje izvršavanjem Allahovih propisa, a ne nosanjem vjerskih rekvizita. Kod nekih se ne radi o povećanju religijskog identiteta koliko (i kod pojedinaca i društva) ispravljanja “grešaka” prošlosti. Religijski i konfesionalni identitet će biti snažniji tamo gdje se konfesija stavlja u odbranu i zaštitu kulturnog identiteta skupine (npr., u dijaspori). Bošnjaci su se u ratu sve više okretali islamu kao izvoru identiteta. Islam nije samo religija, već i način života. Povećana je participacija u vjerskom životu (odlasci u džamiju, obavljanje namaza, posta, hadždža...) povećana je izdavačka djelatnost Islamske zajednice; njen pristup i nastup u medijima; povećano je zanimanje za islamske vrijednosti i način odijevanja; osnivanje obrazovnih institucija; suzdržavanje od alkohola; povećana upotreba islamskih simbola itd. Međutim, pored svega ovoga zaključujem da je društvo u cjelini, a Bošnjaci ponaosob zahvaćeno krizom religijskog identiteta i da će ta kriza biti još više i još jače izražena ukoliko budu slabile veze sa domovinom i sa islamskom zajednicom u Njemačkoj.

THE CRISIS OF RELIGIOUS IDENTITY OF BOSNIACS IN GERMANY (ESEY)

Bilal Hodžić

Summary

The crisis of religious identity can occur not only in the Diaspora that is separate from its Motherland but even in the mainstream. This crisis due to a lack of religious and cultural ties are more common in the Diaspora, where under the influence of the dominant culture comes to integration, assimilation and sometimes in order to preserve the religious identity to isolation. This Esey deals with the issue of religious identity of Bosniacs in Germany, first second and third generation, who tells us about their relationship to faith and the manner of their own identities.

Key words: crisis, identity, religion, Bosnians, Germany, integration, assimilation, isolation, religious identity, the diaspora.

Literatura

- Agić, Senad, *Imigracija i asimilacija-Iskustvo bosanskih muslimana u Chicagu*, Sarajevo, 2005.
- Dervišević, Alaga, *Bošnjaci u dijaspori*, Sarajevo, 2006.
- Gerlach, Julia, *Zwischen Pop und Dschihad*, Cristoph Links Verlag, Berlin, 2006. (Između popa i džihada)
- Klaić, Bratoljub, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod, Zagreb, 1989.
- Žarić, M., "Problemi identiteta hrvatske mladeži u Njemačkoj", *Revija socijalne politike*, god. II, Zagreb, 1995.
- Novi muallim, br. 10, 18. rebiul-ahir 1423 / 29. juni, 2002.
- <http://bs.wikipedia.org/wiki/Bosnjaci>
- <http://www.igbd.eu>.
- <http://www.sueddeutsche.de/politik/studie-ueber-muslime-in-deutschland-glaeubig-und-integriert-1.83256>
- <http://www.ibn-sina.net/bs/component/content/article/96-potruga-za-identitetom.html>